

Foto: Børn Geir Harsson.

Fra Jørgen Moe-rommet i Hole bibliotek. Skapet til venstre inneholder eventyrutgivelser og faglitteratur. De hvite permene inneholder blant annet artikler om Jørgen Moe. Artikkene er ordnet kronologisk etter trykkeår. Til høyre henger tre malerier av Thomas Klever. Motivene er «Jørgen Moes bøker» og Ivo Caprinos dukker «Prinsessen» og «Askeladden».

Jeg lagde Øret op til *Folkets Hjerte*

Om oppbygging av et «Jørgen Moe»-rom ved Hole bibliotek.

Margit Harsson

Første bind med Asbjørnsen og Moes Norske Folkeeventyr kom ut i 1843. Da var Jørgen Moe huslærer hos familien Aall på Nes jernverk ved Tvedestrand. Der var Jørgen Moe blitt svært god venn med bestefar Jacob Aall (1773–1844). Aall fikk da et eksemplar av eventyrene med dedikasjon fra Jørgen Moe, og et vers innlimt i eventyrboka, der en strofe lyder slik: *Jeg lagde Øret op til Folkets Hjerte, og lyttet anspændt til de dybe Slag.*

Uttrykket «Folkets Hjerte» står sentralt hos Jørgen Moe, og kan sies å være en ledetråd i all hans gjerning. «Jeg lagde Øret op til Folkets Hjerte» kan derfor stå som motto over vårt arbeid og vårt ønske om å fylle et rom ved Hole bibliotek med tekster av og om Jørgen Moe.

Det begynte for fire år siden, da Preben Johannessen ved Ringerikes Museum inviterte noen interesserte til et møte

for å forberede feiringen av Jørgen Moe-jubileet i 2013. Etter hvert ble det klart at vi manglet mye kunnskap om Jørgen Moe, og hvor skulle vi finne den? Var det ikke naturlig å bygge der Jørgen Moe var født og vokste opp, også hadde god tilgang til kunnskap om «bygdas store sønn»?

Dermed ble ideen min skapt, om et «Jørgen Moe»-rom som skulle inneholde alle, dvs. så mange som mulig, tekster av og om Jørgen Moe. Jeg tok kontakt med Hanne Stuve ved Hole bibliotek, og etter hvert ble det klart at møterommet i Hole bibliotek ville egne seg godt som et kunnskapsrom om Jørgen Moe.

Og slik er det blitt. I dag inneholder rommet rundt 500 tekster, i kopi eller original, av og om Jørgen Moe, og en samling av eventyrutgaver er under oppbygging. Nedenfor skal jeg derfor

informere om innholdet i «Jørgen Moe»-rommet, om det som alt er der og om det vi håper etter hvert skal bli en del av samlingen.

I denne artikkelen bruker jeg formen «vi» i stedet for «jeg», for det har vært mange gode hjelpere underveis, og jeg er sikker på at flere vil komme til etter hvert. Men så langt er det jeg som har hatt ansvar for kopiering og registrering av tekster og følgelig oppbygging av datafiler. Personalet ved Hole bibliotek har registrert nyinnkjøpte bøker til Moe-rommet i sine datafiler, og har i tillegg vært til god hjelp med mange praktiske oppgaver.

Moe-litteratur

Permen inneholder et register over all litteratur som er registrert, av og om Jørgen Moe, fra ulike skriftlige kilder. Kildene er ordnet kronologisk og deretter alfabetisk etter forfatter. Litteratur

som er merket «OK», fins i Moe-samlingen. Til nå har dette registeret rundt 1000 innførsler, og rundt 500 av disse er merket «OK» og fins dermed i Moe-samlingen, se neste punkt.

Artikler av eller om Jørgen Moe er satt i egne permer ordnet etter årstall. Artiklene er kopiert fra aviser, tidskrifter, antologier, lesebøker, litteraturhistorier, leksika, rapporter osv. Dette materialet er til nå fordelt på ca. 10 permer, et antall som vil øke etter hvert som samlingen øker.

Stikkord

Under dette arbeidet har jeg laget en datafil med stikkord og en datafil med tekster til stikkordene, alt ordnet alfabetisk. Er du for eksempel interessert i hvem som fortalte eventyr til Jørgen Moe, og slik kan regnes som en av hans informanter, så er stikkordet «eventyrtellere». Deretter går du til teksten under samme stikkord som så forteller hvor du kan finne litteratur om eventyrtellere som Blind-Anne, Lakoder, Spitulanus, Kari Præstedatter osv. Eksempel: Jørgen Moe skal være den første som har beskrevet et norsk juletre. Er du interessert i den beskrivelsen, slår man opp på stikkordet «juletre», som så sier hvor du kan finne Moes juletrebeskrivelse.

Til nå inneholder listen rundt 170 stikkord, men dette vil selvsagt øke etter hvert som vi får registrert nye Moe-tekster.

Personregister

Permen inneholder navn på personer som er omtalt av Jørgen Moe, eller personer som i ulike kilder er omtalt sammen med Jørgen Moe. Personregisteret inneholder f.eks. navn på familiemedlemmer, venner, kolleger, forfattere, kunstmalere osv. Etter hvert navn følger tilvisning til litteratur der den aktuelle personen er omtalt. I dag inneholder registeret rundt 450 navn, og navnene er selvsagt ordnet alfabetisk.

Av og med Jørgen Moe

Boksamlingen inneholder blant annet «Digte» 1850 og 1856, «At henge paa Juletræet» 1855, «En liden Julegave» 1860 og 1863, «Samlede Skrifter» 1877, 1914, 1924, og de fleste utgaver av barneboka «I brønnen og i tjernet»;

for mer informasjon se permen «Moe-litteratur». Boksamlingen inneholder bøker om Jørgen Moe, og bøker der ett eller flere kapitler har Jørgen Moe som hovedtema. Det er litteraturhistorier, generelle bøker om norske diktere, om Norge på 1800-tallet, nasjonalromantikken osv. Denne samlingen er i bokhylla merket «Faglitteratur».

Eventyr

Henning Østberg ga i 2011 ut en bibliografi om Asbjørnsen og Moes eventyr og sagn, og denne bibliografien omtaler 484 eventyrutgivelser; for flere detaljer se permen «Moe-litteratur» under årstallet 2011.

I dag inneholder Moe-samlingen rundt 50 eventyrutgivelser, så det er langt fram til målet med 484 utgivelser. Men tenk om vi en gang kan skryte av at eventyrbygda Hole har Norges største samling med eventyrutgivelser! Jørgen Moe skrev opp rundt 200 eventyr eller eventyrvarianter, og rundt 20 av disse er fra Ringerike. I permen finner man eventyrene omtalt alfabetisk etter tittel, og opplysninger om når, hvor og hvem som har fortalt eventyret, når slike opplysninger fins. Videre kan man lese hvor eventyret er trykket, og da oppgis hovedsakelig bøker som fins i Moe-rommet.

Barnebok

Jørgen Moe skrev én barnebok: *I brønnen og i tjernet*. Den kom ut i 1851, og vi kan med rette si at den har hatt et «eventyrlig liv». Boka er med rette kalt Norges første moderne og lengstlevende barnebok, og dermed må Jørgen Moe sies å være Norges første moderne barnebokforfatter. Barneboka har kommet i 10 opplag: 1851, 1880, 1898, 1928, 1939, 1963 (nytt opptrykk i 1964), 1972, 1973 (nytt opptrykk 1975), 1987, 2013, og boka er illustrert av flere norske kunstnere, blant annet Henrik Sørensen. Den 10. utgaven av barneboka kom ut i jubileumsåret, og den er illustrert av barnehagebarn og skolebarn i Hole. I jubileumsåret er det en utstilling av alle 10 utgavene av barneboka i "Jørgen Moe"-rommet. Permen inneholder ulike opplysninger om «I brønnen og i tjernet», litterære analyser, avisomtaler, illustrasjoner osv. Barneboka er også utgitt i England, Tyskland og USA.

Dikt

Jørgen Moe skrev rundt 160 dikt. Femten år gammel skrev han dikt til sin søster Beate, og ett av de siste diktene skrev han omkring 1880, dvs. at han det meste av livet hadde en aktiv lyrisk åre. Jørgen Moe ga ut i alt fem dikt-samlinger: «Digte» i 1850, «Digte», 2. utgave, i 1856, «At henge paa Juletræet. Nogle faa Digte» i 1855, forøkkede utgaver i 1860 og 1863 med tittelen: «En liden Julegave. Gammelt og Nyt».

Fleire av diktene er såkalte leilighetsdikt skrevet på oppdrag til bestemte begivenheter. Noen eksempler: Til åpningen av Oscarshall i 1852 skrev han diktet «Oscars-hal», til åpningen av Randsfjordbanen i 1868 skrev han «Til Kongen ved Randsfjords-Banens Aabning», og til avdukingen av Karl Johan-statuen på Slottsplassen i 1875 skrev han «Ved Afsløringen af Mindesmærket for Carl Johan».

I permen er diktene ordnet alfabetisk etter tittel med opplysninger om når diktet ble skrevet og eventuelt hva slags dikt, om det er et minnedikt, leilighetsdikt, kjærlighetsdikt osv, der slike opplysninger fins. Videre kan du lese om hvor eventyret er trykket, og da oppgis hovedsakelig kilder som fins i "Jørgen Moe"-rommet. Målet er at permen skal inneholde opplysninger om alle diktene Jørgen Moe skrev, og i tillegg kopier av hans utrykte dikt.

MÅLET er at Jørgen Moe-rommet skal kunne gi publikum, unge som eldre, svar på alle de spørsmål som kan stilles om Jørgen Moe, f. eks.:

- Hva vet vi egentlig om vennskapet mellom Asbjørnsen og Moe?
- Hva skrev avisene da barneboka «I brønnen og i tjernet» kom ut i 1851?
- Hvordan var Moe som prest og forkynner – fins noen av hans taler?
- Hva skrev avisene da Jørgen Moe døde som biskop i mars 1882?
- Fins det etterlatte brev skrevet av Jørgen Moe?
- Hvordan var Jørgen Moe som f. eks. bror, venn, ektemann, familiefar?
- Hvordan feiret de 100-årsjubileet i 1913?

Brev

Jørgen Moe har etterlatt seg bortimot 500 brev, og rundt 300 av dem befinner seg i Nasjonalbiblioteket, men en del av dem også hos private samlere.

Brevene som er registrert, spenner over et tidsrom på 53 år, fra 1828–1881, og til sammen gir brevene et enestående innsyn i Jørgen Moes kunstnersinn.

I permen vil man finne et oversyn over alle brevene ordnet etter dato. Videre er det til hvert brev knyttet opplysninger om mottager, hvor brevet er omtalt, hva det inneholder og hvor det eventuelt er trykket, når slike opplysninger fins. Målet er at "Jørgen Moe"-samlingen skal ha kopi av originalbrevene, og i tillegg en versjon av brevene oversatt til moderne norsk, da Moes håndskrift til dels er svært vanskelig å lese.

Prekener

Jørgen Moe virket som prest og forkynter i nesten 30 år. Han var kapellan i Krødsherad 1853–1863, sogneprest i Bragemes i Drammen 1863–1870, prost i Vestre Aker i Oslo 1871–1876, og til slutt biskop i Kristiansand stift fra 1876 til sin død i 1882.

Det fins i dag rundt 250 håndskrevne preken-manuskripter etter Jørgen Moe, knapt 200 av dem i Nasjonalbiblioteket. Vi arbeider med å skaffe oversikt og kopi av prekenene, og vi arbeider med å få oversatt noen prekener til mer moderne og leselig norsk. Målet er at permen skal inneholde alle Jørgen Moes bevarte prekener, i original eller kopi, og opplysninger som fins om disse.

Norsk Folkeminnesamling (NFS)

I 1865 overlot Jørgen Moe alle sine folkeminne-oppskrifter til P. Chr. Asbjørnsen. Før Asbjørnsen døde i 1885, overlot han både sine og Jørgen Moes folkeminne-oppskrifter til Moltke Moe, eldste sønnen til Jørgen Moe. Da Norsk Folkeminnesamling ved Universitetet i Oslo ble grunnlagt i 1914, ble samlingene til Moltke Moe grunnstammen i folkeminnesamlingen. En stor del av originalskriftene er

senere med skrivemaskin overført til arkivkort. Jeg har fått lov til å kopiere arkivkort med skrifter etter Jørgen Moe ved NFS, og permen inneholder følgende (oppgitt i ca. antall): 50 barneleiker, 30 sagn, 20 barneveriser og regler, 20 viser og stev, 10 hekseformularer, 4 ølbolle-inskripsjoner og 3 gåter.

Støylen 1899

Jørgen Moe hadde på sine reiser skrevet ned en rekke barneleiker, se permmerket «NFS». Disse skriftene ble liggende ubrukt til sønnen Moltke Moe overlot dem til Bernt Andreas Støylen, som i 1899 ga ut boka «Norske barnerim og leikar». Boka har jeg fått låne antikvarisk og kopiert til "Jørgen Moe"-rommet.

Hodne 1978

I 1978 tok Ørnulf Hodne sin doktoravhandling over emnet: «Jørgen Moe og folkeeventyrene. Informanter og utgivelsesprinsipper». Avhandlingen inneholder mye nytt stoff om Jørgen Moes arbeid med eventyrene. Jeg har fått låne Hodnes avhandling og kopiert de 500 sidene til "Jørgen Moe"-rommet.

Marie Moes testamente

Sophie og Jørgen Moes datter Marie, født 1856, arvet mange gjenstander fra sitt barndomshjem. Da hun nærmet seg 75 år, opprettet hun et testamente der hun fordelte flere hundre gjenstander mellom ulike institusjoner og privatpersoner. Flere av gjenstandene er vakre kunstverk gitt som gave til Jørgen Moe. Permen inneholder beskrivelse og fotografier av gjenstander arvet av Drammens Museum, Norsk Folkemuseum, Folkeminnesamlingen ved Universitetet i Oslo, Nasjonalgalleriet og Ringerikes Museum, som for øvrig fikk flest gjenstander. I Ringerikes Museum oppbevares gjenstandene i Moe-minnet, et rom i 2. etasje i den gamle prestegården. Der finner vi blant annet det praktfulle sølvserviset Moe fikk som avskjeds-gave av menigheten i Krødsherad.

Gater og veier

Rundt om i Norges land fins det gater og veier som er oppkalt etter Jørgen Moe. Ti «Jørgen Moes gate» og fem «Jørgen Moes vei». De fleste navnene fins i byer (Bergen, Drammen, Fredrikstad, Gjøvik, Kongsberg, Kristiansand, Oslo, Skien, Stavanger, Trondheim og Tønsberg), men også i landkommuner (Hole, Lørenskog, Sandnes og Skedsmo).

Den eldste "Jørgen Moe"-gata vi kjenner er fra 1885 og fins på Briskeby i Oslo, og den yngste fins faktisk i Hole, der riksveien fra E16 og vestover forbi Mo gård til Hole kirke, fikk navnet «Jørgen Moes vei» i 1999 i forbindelse med kommunens nyetablerte adressekart. Permen inneholder opplysninger og fotografier av alle ti gater kalt «Jørgen Moes gate» og fem veier kalt «Jørgen Moes vei».

Moe 2013

I denne permen setter vi alle avisutklipp vi kommer over, i hovedsak fra Ringerikes Blad, som omtaler "Jørgen Moe"-jubileet i 2013. Om 100 år vil dette være interessant når 300-årsjubileet skal feires.

Datafiler

Alle disse opplysningene fins som datafiler med navn i samsvar med stikkordene. Jeg håper at disse filene etter hvert skal bli tilgjengelige på Hole biblioteks nettside.

Veien videre

"Jørgen Moe"-samlingen er i høyeste grad et prosjekt under arbeid, og for at vi skal lykkes med å nå vårt ambisiøse mål: Moe-samlingen skal inneholde *alle* tekster skrevet av og om Jørgen Moe, er det nødvendig med positiv interesse og bidrag fra ulike miljøer. Veien videre kan være at vi oppretter en komite, bestående av spesielt interesserte personer som sammen kan skape det "Jørgen Moe"-rommet vi drømmer om i dag.

FORFATTEROMTALE

Margit Harsson (f. 1943 i Ål) har vært bosatt i Hole siden 1976. Hun var ansatt som navneforsker ved avdeling for Navnegransking, UiO. Der arbeidet hun blant annet med innsamling og bearbeidelse av norske stedsnavn. Hun har tidligere skrevet flere artikler for Heftet Ringerike, blant annet om gamle gårdsnavn i Hole og om Storøya i middelalderen. Margit Harsson var en av initiativtagerne ved stiftelsen av Hole historielag i 1995 og har vært leder av laget i fire år.